

Пепа, Карла-Йозефа Цумбрунна) можна означити як "від чуття при смерті". Однак, "від чуття при сутності" виявляється у молодій Коломеї Воронич. Саме у її імені зашифровано загадку кола, відтак і сама Коломея стає носієм кола, що об'єднує дванадцять обручів. Таємниче знання Коломеї формується поступово: від ретрансляції слів Антонича до містичного зв'язку з самим Антоничем, який приходить уночі.

Що ж це за таємниче знання Коломеї про коло, котре існує завжди, але його не помічають інші? Для Андруховича коло – це час. І така інтерпретація символу – продовження традиції епохи бароко. Адже саме за бароко формується розуміння, що наше життя є лишень частиною неперервного коловороту часу, що попереду все одно буде смертю. Коло концентрує у собі дві площини – життя і смерть та їхній взаємоперехід. Для Коломеї це відкривається у спілкуванні з Антоничем, українським Орфеєм, що пішов з життя дуже рано. Саме Антонич яко Орфей є співцем світу на межі смерті та життя, співець балансування. На відміну, скажімо, від поетів, для яких провідним є аполонівське, оптимістичне начало в культурі (напр., класицизм) чи поетів, для яких головним є захоплення філософією смерті (напр., символізм). Символ дванадцяти обручів означає коло часу, вічне повернення, згасання і розквіт природи, її воскресіння і дар життя. Орфізм, на думку Андруховича, є способом, у який ідентифікує себе українська нація, покликаючись на культурну традицію бароко: "Бо коли ім'я спаровується з Числом, народжується орфізм" [1, с. 328].

Розглянувши культурно-національну ідентичність в контексті сучасної української літератури крізь призму культурних кодів, можна зробити наступні висновки. Зважаючи на культурну традицію нації, її систему цінностей, ієрархій, поведінки, провідним кодом, який сприяє розумінню та формуванню української ідентичності, є бароко. Код бароко, який присутній у сучасній літературі, зокрема у текстах Юрія Андруховича, актуалізує пам'ять, яка підлягала забороні і навмисно витіснялась провладним дискурсом. Відновлення втраченого пласту бароко створює у сьогоденні орієнтир для

пошуку власної культурно-національної ідентичності. Творчість Андруховича демонструє динаміку цього процесу. Через використання таких елементів культурного коду бароко як творення антисвіту, карнавал, театральність, маска, містерія письменник реактивує культурну пам'ять, яка виявляє спосіб самоідентифікації української нації. Таким способом, на думку Андруховича, є особливий стосунок особистості до часу (коловорот життя та смерті, згасання та розквіту, воскресіння, дару життя), який інтерпретується через міфологічний образ Орфея, отримуючи назву орфізм. Саме через осягнення орфізму як невідмінної риси української нації та культури, вважає Андрухович, є можливим віднайдення власної ідентичності.

#### Список використаних джерел

1. Андрухович Ю. Дванадцять обручів / Ю. Андрухович. – К. : Критика, 2004. – 335 с.
2. Андрухович Ю. Листи в Україну // Андрухович Ю. Моя остання територія. Вибрані твори: Поезія, проза, есеїстика. – Л. : ЛА "Піраміда", 2009. – С. 66–82.
3. Андрухович Ю. Перверсія : роман / Ю. Андрухович. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2005. – 480 с.
4. Андрухович Ю. Рекреації // Андрухович Ю. Моя остання територія. Вибрані твори : поезія, проза, есеїстика. – Л. : ЛА "Піраміда", 2009. – С. 98–185.
5. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека: Український літературний постмодерн / Т. Гундорова. – К. : Критика, 2005. – 264 с.
6. Чижевський Д. І. Українське літературне бароко : вибр. пр. з давньої літератури / Д. І. Чижевський. – К. : Обереги, 2003. – 576 с.
7. Бахтин М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса / М. Бахтин. – М. : Художественная литература, 1990. – 543 с.
8. Беме Якоб. Аврора, или Утренняя заря в восхождении [Электронный ресурс] / Якоб Беме ; [пер. с нем. А. Петровского]. – Режим доступа : <http://lib.ru/INOOLD/BEME/aurora.txt>.
9. Ильин И. П. Постмодернизм от истоков до конца столетия: эволюция научного мифа / И. П. Ильин. – М. : Интрада, 1998. – 256 с.
10. Леута О. Н. Ю. М. Лотман о трех функциях текста // Вопр. филос. – 2002. – № 11. – С. 165–173.
11. Лихачев Д. С. Историческая поэтика древнерусской литературы. Смех как мировоззрение и другие работы / Д. С. Лихачев. – СПб. : Алетейя, 1997. – С. 349–366.
12. Лотман Ю. М. Внутри мыслящих миров. Человек – текст – семиосфера – история / Ю. М. Лотман. – М. : Языки русской культуры, 1996. – 464 с.
13. Лотман Ю. М. Избранные статьи. – Таллинн, 1992. – Т. 1. – С. 200–202.
14. Сартр Ж.-П. Что такое литература? / [пер. с фр. Н. И. Полторацкой]. – СПб. : Алетейя, 2000. – 466 с.
15. Эко У. Отсутствующая структура. Введение в семиологию / У. Эко ; [пер. с ит. А. Г. Погоняйло, В. Г. Резник ; под ред. М. Г. Ермакова]. – СПб. : ТОО ТК "Петрополис", 1998. – 540 с.

Надійшла до редколегії 04.10.2013

А. О. Николаенко

#### БАРОККО КАК КОД УКРАИНСКОЙ КУЛЬТУРНО-НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ (на материалах романистики Юрия Андруховича)

В статье рассматривается формирование украинского кода культурно-национальной идентичности. На материалах романистики Юрия Андруховича анализируется процесс нахождения и становления культурно-национальной идентичности сквозь призму культурного кода барокко.

Ключевые слова: культурно-национальная идентичность, культурный код, барокко, современная украинская литература, орфизм.

A. O. Nikolayenko

#### BAROQUE AS A CODE OF UKRAINIAN CULTURAL-NATIONAL IDENTITY (on materials of Yuri Andrukhovych's novels)

The article deals with the creation of ukrainian code of cultural-national identity. This article reveals process of finding and coming of cultural-national identity on materials of Yuri Andrukhovych's novels in context of baroque as cultural code.

Keywords: cultural-national identity, cultural code, baroque, modern ukrainian literature, orphism.

УДК 1 (091)

В. Ю. Омельченко, асп., КНУТШ

#### ВІТЧИЗНЯНА ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВА ДУМКА ХІХ–ХХ ст. ЯК ПРЕДМЕТ СУЧАСНИХ ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У статті розглядаються наявні у сучасній філософській літературі теоретичні та методологічні підходи до вивчення вітчизняної філософсько-правової думки ХІХ – поч. ХХ ст., визначені умови можливості застосування їх результатів до подальшого дослідження становлення і розвитку філософсько-правових концепцій вітчизняної академічної філософії ХІХ – поч. ХХ ст.

Ключові слова: філософія права, історія української філософії, ідея природного права.

Сучасний стан досліджень у сфері філософії права характеризується наявністю різних підходів до її тлумач-

чення. У розмаїтті філософської літератури представлена низка праць, що виконані в межах описового під-

ходу до дослідження філософії права. Також наявні дослідження, автори яких обґрунтовують розвиток української філософії, зокрема філософії права в загальноєвропейському контексті. Важливо вказати і на ті дослідження, в межах яких домінують "відкриття" специфічних рис та апеляція до аргументу самодостатності національної філософії. Набули значного розповсюдження праці, у яких філософія права набуває свого розвитку в межах тематично-персонального підходу. Даний перелік напрямків розвитку філософії права зокрема, так і історії вітчизняної філософії в цілому можна продовжувати. Є підстави твердити, що наявність такої кількості досліджень та підходів до осмислення філософії права та історії вітчизняної філософії свідчить як про значущі досягнення та здобутки так і про наявність актуальних для вирішення теоретичних питань.

Звертаючись до дослідження історико-філософської реконструкції філософії права, ми вважаємо доречним, здійснити аналітичний огляд провідних сучасних підходів до осмислення, розуміння, тлумачення філософії права, що сприятиме більш чіткій предметній окресленості обраного для аналізу питання. Перейдемо до аналізу основних змістовних компонентів дисертаційних досліджень, їх вихідних положень.

У відповідності до завдань нашого дослідження до першого напрямку можна віднести історико-філософську реконструкцію концепції природного права. Варто відзначити серед багатоманіття сучасних досліджень з проблематики історії філософії наступну наукову розвідку: "Історико-філософська реконструкція концепції природного права в контексті аналізу перехідних суспільств" В. Культенко [9]. Авторку цікавить можливість застосування концепції природного права в контексті аналізу перехідних суспільств, яким і є українське суспільство. Мета даного дослідження – знайти серед розмаїття визначень і інтерпретацій природного права ті раціональні аргументи, які були б ефективними для вітчизняного середовища, враховуючи специфіку національного менталітету. Таким чином, методологічна частина розвідки ґрунтується на "герменевтико-історичній" [9] інтерпретації ідей природного права, вивченні світового контексту з метою діагностування трансформації української державності. Відповідно заведення даного дослідження охоплюють рефлексію концепції природного права як у світовому так і у вітчизняному контексті. Мета такого доведення зводиться до положення, що реалізація ідеї природного права в українському суспільстві має стати підґрунтям побудови правової держави. Наукова новизна за визначенням дослідниці полягає у "запровадженні методології історико-філософського дослідження філософії права", що має сприяти "виробленню усталених норм законності, моралі... і дійсному їх функціонуванню" [9, с. 14]. Актуальність дослідження зумовлена практичною ціллю, а саме спробою вирішити нагальне питання для українського контексту, аби декларативні приписи законодавства, які є чинними (за позитивним правом) стали дієвими у свідомості, ментальності та переконаннях співгромадян, себто сприяли становленню громадянського суспільства.

На нашу думку, змістовне наповнення дисертації подекуди розбігається із сформульованою метою, так авторка зосереджує увагу на основних поняттях ("правова держава", "громадянське суспільство", "перехідне суспільство"), а не тяглоті історико-філософського процесу. Визначення дослідницею природного права є суперечливим, останнє розглядається як вічні ідеї, що сприяють "виробленню усталених норм законності, моралі і справедливості" [9], на протиположність цьому Є. Трубецької (1863–1920) зазначав, що природне право – "не

кодекс вічних заповідей" [21, с. 272] і трансформується у відповідності із запитом сьогодення. Статичний підхід до визначення природного права, принципове неврахування його умовного і мінливого характеру свідчить про односторонність дослідження. У результаті стверджуємо, що назріла необхідність здійснення історико-філософської реконструкції вітчизняної філософії права, що і є завданням нашого дисертаційного дослідження.

Наступним сучасним дослідженням, що відповідає завданням аналізу природного права у вітчизняному контексті є наукова розвідка "Реконструкція ідей природного права у філософській думці України" І. Майданюк [12]. Дослідження стосується з'ясування концептуальних засад природного права шляхом історико-філософської реконструкції, при цьому враховуючи соціальний аспект. Мета дослідження полягає у визначенні сутностей ідей природного права шляхом їх історичного аналізу у філософській думці України, пошуку національних особливостей та умов їх функціонування у вітчизняному контексті. Відповідно предметом дослідження є змістовні засади природного права, його ціннісні орієнтири у різних школах і напрямках. Новизна дослідження полягає у історико-філософській реконструкції природного права "у філософській думці України від киеворуської доби до сучасності" [12, с. 10]. У роботі запропоновані моделі ідеального соціального устрою в Україні, зокрема вивчено "концепцію Духовної України Лазаря Барановича, суспільство «горнього Єрусалиму» Григорія Сковороди..." [12]. Мета такої розвідки – проєкт суспільного устрою, що має бути "балансом можливостей і потреб" [12, с. 11], а ідеалом принцип соціальної справедливості. Дане історико-філософське дослідження полягає у застосуванні досягнень західноєвропейської історико-філософської моделі до вирішення питань вітчизняного контексту. В якості висновку можемо зазначити, що більш детального розгляду потребує філософія права в структурі вітчизняної академічної філософії, дослідження її змісту та тенденцій, що і є предметом нашого дисертаційного дослідження.

Варто відзначити монографію "Розвиток теорії природного права у вітчизняній і російській правовій думці (середина XIX – початок XX ст.)" Д. Прокопова [16]. Дослідження присвячено окресленню історико-теоретичного контексту розвитку теорії природного права, з'ясуванню специфічності рецепції природного права у вітчизняному контексті. Перевага даного дослідження, на нашу думку, полягає у тому, що воно не обмежується вивченням особливостей "творчих лабораторій" філософів права, а стосується "аналізу наукового середовища, в якому ці погляди розвивались" [16, с.6], що дозволяє обмежити тематично-персонального, себто описового підходу. Окрім, виявлення ознак наукового інтелектуального середовища, з'ясування специфіки вітчизняного контексту, осмислення ідейних взаємовпливів, зосереджується увага на співвідношенні понять філософії права, зокрема права і моралі, позитивного і природного права. В межах наукової розвідки досліджено "еволюцію поглядів ідей природного права" від М. Сперанського до Б. Чичеріна [16], критично переосмислені засади природного права з позицій сучасної філософії права. Обґрунтовано, що вітчизняна і російська філософія права має розглядатися у контексті "європейського наукового простору" [16]. Отже, дане дослідження свідчить про розгляд вітчизняної історико-філософської та правової наук у контексті західноєвропейських досліджень. Реконструкція основних ідей, основоположень та тенденцій природного права відбувається шляхом методології юридичних наук, з позиції історико-правового аналізу. Звідси, більш ґрунтовного дослідження

потребує саме історико-філософський аналіз філософії права як напряму вітчизняної академічної філософії, його систематизації та узагальнення, послуговуючись методологічним апаратом історії філософії, що і є завданням нашого дисертаційного дослідження.

До другого напрямку у відповідності до завдань досліджень (співвідношення понять і концептів філософії права у структурі соціальних досліджень – В. О.) можна віднести наступну наукову розвідку: "Співвідношення моралі і права у філософії І. Канта (історико-філософський аналіз)" Т. Павлова [14]. Зміст даного дослідження полягає в обґрунтуванні значущості для вітчизняного контексту визначення права і моралі як змістовно-практичної цілісності. Логіка структури дисертації виявляється у вивченні понять моралі і права І. Канта і трансформації даних понять у подальшій традиції. Недоліки дослідження, на нашу думку, стосуються необґрунтованості та подекуди недоцільності застосування методів аналізу, зокрема феноменологічного і герменевтичного. Іншими словами, методологічна база дослідження має бути строго визначеною та обумовленою завданнями та метою. Отже, дослідження змістовного наповнення понять у межах тематично-персонального підходу є важливим, однак не впливає на вирішення методологічних питань вітчизняної історико-філософської науки, попри незаперечну значущість вивчення персоналії. Тому, очевидно є необхідність осмислення ідейних взаємовпливів континентальної філософії та умов її рецепції у вітчизняній філософії права, що і є одним із завдань нашого дисертаційного дослідження.

До третього напрямку у відповідності до тематично-персонального підходу належать наступні дослідження: "Філософія Богдана Кістяківського в українському філософсько-правовому дискурсі кінця XIX – початку XX ст." М. Альчук [1]. Дослідження являє собою спробу здійснити історико-філософську та культурологічну реконструкцію поглядів Б. Кістяківського в контексті філософсько-правового дискурсу XIX – початку XX ст. Досліджуються погляди, особливості методології аналізу постаті Б. Кістяківського, визначається специфічність світоглядних засад мислителя, аналізуються ідейні взаємовпливи філософсько-правового дискурсу (Б. Кістяківського, Є. Спекторського, Ф. Тарановського, А. Фатєєва, К. Яроша). Дана наукова розвідка є ґрунтовним біографічним дослідженням, що ґрунтується на аналізі і критичному переосмисленні архівних першоджерел як безпосередньо Б. Кістяківського, так і інших представників філософії права. Перевага дослідження виявляється у цілісній, логічно впорядкованій історико-філософській реконструкції філософсько-правових поглядів Б. Кістяківського та розгляді останніх у контексті філософсько-правового дискурсу XIX – початку XX ст. Що і дає підстави для розгляду філософії права Б. Кістяківського не як окремої сторінки історії, а як частини інтелектуального простору XIX – початку XX ст., в якому виявлені ідейна спорідненість. Втім, у даному дослідженні не взято до уваги поняттєво-категоріальну систему філософсько-правового дискурсу XIX – початку XX ст., зокрема відсутній аналіз концепту "правди", який є ключовим для становлення і розвитку вітчизняної історії філософії права, осмислення якого і є одним із завдань нашого дослідження.

До лав прибічників виокремленого нами, четвертого напрямку, що розглядають розвиток української національної філософії права як складову вітчизняної культури, і простежують її специфічні ознаки можна зараховувати погляди С. Сливки, що висвітлені у таких працях як "Українська національна філософія права: антологічний ракурс" [18]; "Філософія права" [19]. Специфічність

підходу автора виявляється у розумінні права у трьох аспектах: метафізичному, антропологічному і антропософському. Дослідник підкреслює домінуюче духовне ество права. Задля того аби збагнути суть поняття "українська національна філософія", слід розтлумачити його змістовні компоненти, зокрема "нація", за С. Сливкою є "джерелом культурної своєрідності та творчості... у кожного народу своя модель (суспільного устрою – В. О., курсив мій) як природний порядок", себто критерій своєрідності та специфічності – культура, що і є "духом нації", відповідно "кожна нація має ідею" [19, с. 75]. Також автор визначає основні компоненти української національної ідеї "незалежність, державність, соборність..." [19, с. 76]. Іншими словами, культура, її специфічні феномени впливають і визначають модель правової держави, що зумовлена менталітетом та ґрунтується на духовних переконаннях. Таким чином, С. Сливка намагаючись обґрунтувати поняття права вдається до ірраціональних аргументів, враховуючи духовні, моральні, психологічні чинники самовизначення людини, "метафізичні властивості тіла" [19], в яких на думку автора закладений ген своєрідності української культури, код національної ідеї, що зумовлена менталітетом. Отже, на нашу думку, дослідження вітчизняної філософії права шляхом експлікації духовних, моральних, психологічних аргументів не завжди відповідає строгим критеріям науковості історико-філософського дослідження, до якого ми прагнемо в межах нашої дисертаційної розвідки.

Також до числа значущих монографій належить "Філософія права: сучасні інтерпретації" І. Максимова [13], перевага якої виявляється в авторських перекладах з розлогими коментарями до праць знаних філософів права, зокрема Роберта Алексі. Значущою є антологія першоджерел з розлогою передмовою І. Гриценко "Філософія та енциклопедія права в університеті Святого Володимира" [22] в якій право визначене як багатогранна "соціальна практика, а філософська теорія права як пояснення цієї практики". Антологія включає перевидання першоджерел філософів права Київського університету Святого Володимира, зокрема, К. Неволіна, М. Пилянкевича, М. Ренненкампа, Є. Трубецького, Є. Спекторського. Варто відзначити "Антологію української юридичної думки" за ред. Ю. С. Шемшученка [2], видання включає першоджерела вітчизняних філософів права XVIII–XX століть, і слугує теоретичним фундаментом для подальших наукових розвідок.

Історико-філософське дослідження правових поглядів вітчизняних філософів права, зокрема К. Неволіна, П. Юркевича, Б. Кістяківського, М. Пилянкевича, М. Ренненкампа, Є. Трубецького, Є. Спекторського дозволяє збагнути ґенезу права, встановити взаємовпливи та з'ясувати спільні тенденції розвитку філософії права в межах української академічної традиції. Звернення до даної теми дозволяє прослідкувати історичну тяглість та відтворити історичний контекст вітчизняних філософсько-правових ідей, себто систематизувати їх у напрям української академічної філософії. Право є не тільки принципом впорядкованої міжлюдської взаємодії, але і ознакою культури мислення, практикою переконань і дій. Відповідно дослідження ґенези філософсько-правових ідей дозволяє розкрити специфіку інтелектуальної спільноти, і сприяє розстановці акцентів у розв'язанні сучасних проблем філософії права. Також сучасний філософський дискурс вимагає розбудови власної філософської мови, культури понять і смислів. На нашу думку, саме історик філософії, по-перше, є фахівцем гуманітарних студій, по-друге, знайомий з історико-філософським контекстом, по-третє, здатний розвивати культуру коментарів [23], що сприятиме розвитку вітчиз-

зняної філософської мови, тому дана тема відповідає нагальним запитам наукової спільноти. Звідси, метою нашого дослідження є історико-філософська реконструкція філософії права як напряму вітчизняної академічної філософії; з'ясування значення філософсько-правових ідей XIX – поч. XX ст. для вирішення сучасних запитів філософії права; виявлення ролі та перспективи розбудови філософсько-правової термінології для розвитку вітчизняної філософської мови.

Саме тому, нас цікавить реконструкція контексту і "статусу текстів в цьому контексті" [8], як слушно зауважує, С. Йосипенко некоректно "мислити розвиток української філософії у контексті «абстрактного горизонту світової філософії»" [8]. Відповідно, у межах нашого дослідження, ми прагнемо виявити тенденції, характерні чинники та ідейні засади такого контексту з метою вирішення сучасних теоретичних і методологічних проблем історії філософії та запитів сучасного філософського дискурсу в цілому. Теоретичне значення дослідження полягає у систематизованому висвітленні вітчизняної філософії права XIX – поч. XX ст. як самостійного розділу української академічної філософії. Практичне значення виявляється у зверненні до функціонування конкретної філософсько-правової термінології, її змістовного наповнення, умов можливостей її застосування з метою розвитку вітчизняної філософської мови. Дослідження мови, генеалогії концептів в історико-філософському контексті, на наш погляд є актуальним для сучасного історико-філософського дослідження. Методологічну базу нашого дослідження складають, метод соціокультурного аналізу історико-філософського процесу, метод проблемно-категоріального аналізу історико-філософського процесу, метод активної інтерпретації.

На основі проаналізованого матеріалу у відповідності до завдань досліджень можна виокремити домінуючі напрямки історико-філософських розвідок філософії права, по-перше, історико-філософська реконструкція концепції природного права; по-друге, дослідження понять і концептів філософії права шляхом історико-філософської реконструкції; по-третє, тематично-персональний підхід; по-четверте, виокремлення української національної філософії права, виходячи з метафізичних, антропологічних, аксіологічних аргументів.

Підсумовуючи викладений матеріал можна стверджувати, що історико-філософська реконструкція вітчизняної філософії права XIX – поч. XX ст. забезпечить можливість не тільки систематизувати та узагальнити філософські ідеї, а і втілити задачу історика філософії – оцінити досвід минулого, що і буде представлено у наших подальших дослідженнях. На основі окреслених результатів стає можливим дослідження філософсько-правової думки XIX – поч. XX ст., аналіз, осмислення та тлумачення основних концептів, понять, принципів і категорій вітчизняної філософії права та її оцінка в контексті історико-філософського процесу.

В. Ю. Омельченко

#### ОТЕЧЕСТВЕННАЯ ФИЛОСОФСКО-ПРАВОВАЯ МЫСЛЬ XIX – НАЧ. XX ст. КАК ПРЕДМЕТ СОВРЕМЕННЫХ ИСТОРИКО-ФИЛОСОФСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ

*В статье рассматриваются имеющиеся в современной философской литературе теоретические и методологические подходы к изучению отечественной философско-правовой мысли XIX – нач. XX ст., определены условия возможного применения их результатов к последующему исследованию становления и развития философско-правовых концепций отечественной академической философии XIX – нач. XX ст.*

**Ключевые слова:** философия права, история украинской философии, идея естественного права.

V. Yu. Omelchenko

#### NATIONAL PHILOSOPHICAL AND LEGAL IDEAS OF XIX – THE BEGINNING OF THE XX CENTURY, AS A SUBJECT OF MODERN HISTORICAL AND PHILOSOPHICAL STUDIES

*The article scrutinizes theoretical and methodological approaches to studying national philosopho-legal thought of XIX – early XX centuries, which are represented in contemporary philosophical literature, determines conditions of possible application of their results to subsequent study of formation and development of philosopho-legal ideas in national academic philosophy of XIX – early XX centuries.*

**Keywords:** legal philosophy, history of Ukrainian philosophy, natural law concept.

#### Список використаних джерел

1. Альчук М. Філософія Богдана Кістяківського в українському філософсько-правовому дискурсі кінця XIX – початку XX ст. [текст] : автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.05 / М. П. Альчук ; Львівський національний ун-т ім. І. Франка.- Л., 2011. – 32 с. 2. Антологія української юридичної думки : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Т. 1. Загальна теорія держави і права, філософія та енциклопедія права / [упоряд.: В. Д. Бабкін, І. Б. Усенко, Н. М. Пархоменко ; відп. ред. В. Д. Бабкін, І. Б. Усенко]. – К. : Видавничий Дім "Юридична книга", 2002. – 568 с. 3. Ахматов, А. Філософія права євразійства. Історико-філософський аналіз [текст] : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / А. В. Ахматов ; Моск. гос. ун-т. ім. М. В. Ломоносова. – М., 2009. – 20 с. 4. Баумейстер А. Філософія права : навч. посіб. – Вінниця : О. Власюк, 2007. – 224 с. 5. Горський В. Філософія в українській культурі: (методологія та історія). Філософські нариси / В. Горський. – К. : Центр практичної філософії, 2001. – 236 с. 6. Горський В. Дослідження історії історико-філософської науки. (До 25-річчя заснування нового історико-філософського напрямку) / В. С. Горський, Ю. В. Кушаков, В. Г. Табачковський // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. – К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2006. – Вип. 81–83. – С. 15–21. 7. Давидов П. Морально-правовий конформізм як соціально-філософський феномен [текст] : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / П. Г. Давидов ; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2007. – 20 с. 8. Йосипенко С. До витоків української модерності: українська ранньомодерна духовна культура в європейському контексті / С. Йосипенко. – К. : Укр. центр духовної культури, 2008. – 392 с. 9. Культенко В. Історико-філософська реконструкція концепції природного права в контексті аналізу перехідних суспільств [текст] : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / В. П. Культенко ; Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2004. – 17 с. 10. Левчук-Хмара М. Право в сучасному етико-філософському дискурсі [текст] : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.07 / М. В. Левчук-Хмара ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2010. – 15 с. 11. Лицук А. Проблема метода в філософії права К. А. Неволіна [текст] // Известия Уральского государственного университета. – 2008. – № 61. – С. 59–67. 12. Майданюк І. Реконструкція ідей природного права у філософській думці України (історико-філософський аспект) [текст] : автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.05 / І. З. Майданюк ; Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2011. – 34 с. 13. Максимов С. Філософія права: сучасні інтерпретації: вибрані праці : статті, аналітичні огляди, переклади (2003–2010) / С. Максимов. – Х. : Право, 2010. – 336 с. 14. Павлова Т. Співвідношення моралі і права у філософії І. Канта (історико-філософський аналіз) [текст] : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / Т. С. Павлова ; Дніпропетр. нац. ун-т. – Д., 2007. – 18 с. 15. Патлайчук О. Відродження ідеї природного права в філософії України (кінець XIX – початок XX ст.) [текст] : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / О. В. Патлайчук ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2010. – 18 с. 16. Прокопов Д. Розвиток теорії природного права у вітчизняній і російській правовій думці (середина XIX – початок XX ст.) / Д. Прокопов. – К. : Логос, 2011. – 544 с. 17. Рюмін С. Проблема соотношения морали и права в философии И. А. Ильина [текст] : автореф. дис. ... канд. филос. наук : 09.00.05 / С. Г. Рюмин ; Институт философии РАН. – М., 2009. – 24 с. 18. Сливка С. Українська національна філософія права : антологічний ракурс / С. Сливка. – Л. : Воля, 2001. – 168 с. 19. Сливка С. Філософія права : навч. посіб. / С. Сливка. – Л. : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2006. – 136 с. 20. Соловьев Э. Прошлое толкует нас: (Очерки по истории философии и культуры) / Э. Соловьев. – М. : Политиздат, 1991. – 432 с. 21. Трубецкой Е. Энциклопедия права [текст] // Філософія та енциклопедія права в Університеті Святого Володимира : у 2 кн. Кн. 2 / за ред. І. С. Гриценка. – К. : Либідь, 2011. – С. 227. – (Пам'ятки правничої думки Київського університету). 22. Філософія та енциклопедія права в Університеті Святого Володимира [текст] : у 2 кн. – К. : Либідь, 2011. – (Пам'ятки правничої думки Київського університету). – Кн. 1 / уклад. І. С. Гриценко, В. А. Короткий ; за ред. І. С. Гриценка. – 560 с. ; Кн. 2 / за ред. І. С. Гриценка. – 448 с. 23. Хома О. Філософський переклад і філософська спільнота [текст] // Філософська думка. – 2010. – № 3. – 169 с. 24. Хрмілі І. Мораль та право як регулятори відносин у сучасному українському соціумі [текст] : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / І. О. Хрмілі ; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2007. – 18 с. 25. Шершеневич Г. Общая теория права [текст] / Г. Ф. Шершеневич. – М. : Издание Бр. Башмаковых, 1910. – 320 с.

Надійшла до редколегії 04.10.2013